NARODOWY BANK POLSKI

W jaki sposób NBP dba o jakość i bezpieczeństwo polskich banknotów

Wyjaśniamy

Każda osoba posiadająca gotówkę musi mieć pewność, że monety i banknoty, którymi się posługuje, są prawnymi środkami płatniczymi. Emisja pieniądza powinna odbywać się przez instytucje zaufania publicznego, z uwagi na konieczność zagwarantowania wysokiej jakości i bezpieczeństwa. W Polsce wyłączne prawo emitowania znaków pieniężnych – zarówno banknotów i monet powszechnego obiegu, jak również banknotów i monet kolekcjonerskich – przysługuje Narodowemu Bankowi Polskiemu.

Banknoty powszechnego obiegu

Obecne w obiegu banknoty serii „Władcy polscy" wprowadzone zostały w 1995 r., po denominacji „starego złotego". Banknoty powszechnego obiegu w złotych są dostępne w sześciu nominałach: 10, 20, 50, 100, 200 i 500 zł, przy czym banknot o nominale 500 zł został wprowadzony do obiegu dopiero w 2017 r. Banknoty powszechnego obiegu różnią się nie tylko projektem graficznym i kolorystyką, lecz także rozmiarem. Banknot o nominale 500 zł jest większy od banknotu o nominale 10 zł o 25%.

Banknoty powszechnego obiegu zaprojektował wybitny polski artysta grafik Andrzej Heidrich. Banknoty są prawdziwymi dziełami sztuki, zarówno jeśli chodzi o poziom artystyczny, jak i ich techniczne zabezpieczenia.

Na stronie przedniej banknotu o nominale 10 zł widnieje portret księcia Mieszka I i motyw inspirowany wzorem z posadzki katedry gnieźnieńskiej, a na stronie odwrotnej motyw srebrnego denara – monety z okresu panowania Mieszka I oraz fragmenty kolumn romańskich z Opactwa Benedyktynów w Tyńcu. Banknot o nominale 20 zł ukazuje na przedniej stronie portret króla Bolesława I Chrobrego i stylizowaną koronę dębu z Drzwi Gnieźnieńskich ze sceny wystawienia zwłok św. Wojciecha, a na stronie odwrotnej denar Princes Polonie – srebrną monetę z czasów Bolesława I Chrobrego oraz romańską rotundę św. Mikołaja w Cieszynie. Banknot o nominale 50 zł zdobi na przedniej stronie portret króla Kazimierza III Wielkiego oraz ukoronowana litera „K" z monogramu królewskiego z drzwi katedry na Wawelu, zaś na stronie odwrotnej wizerunek orła z pieczęci majestatycznej Kazimierza III Wielkiego i insygnia królewskie: jabłko i berło oraz panorama Krakowa i Kazimierza. Na przedniej stronie banknotu o nominale 100 zł umieszczony jest portret króla Władysława II Jagiełły oraz stylizowane elementy ornamentyki gotyckiej, a na stronie odwrotnej wizerunek tarczy z orłem z nagrobka króla Władysława II Jagiełły, a u jej podnóża dwa miecze, hełm i płaszcz krzyżacki. Po lewej stronie tarczy widzimy zamek krzyżacki w Malborku. Portret króla Zygmunta I Starego ukazany jest w centralnej części przedniej strony banknotu o nominale 200 zł, na którego odwrocie widnieje wizerunek orła przeplecionego literą „S" z kaplicy Zygmuntowskiej katedry na Wawelu. Banknot o najwyższym nominale 500 zł, będący zarazem największym polskim banknotem, zdobi na stronie przedniej wizerunek króla Jana III Sobieskiego, na lewo od portretu wizerunek tarczy herbowej rodu Sobieskich (Janiny), a na prawo szyszak husarski. Strona odwrotna ukazuje orła w koronie oraz w tle pałac w Wilanowie.

Czy wiesz, że zużyte lub uszkodzone banknoty i monety NBP można wymienić na nowe w kasie dowolnego banku w Polsce?

Banknoty postrzępione, naddarte, podklejone, przerwane, zabrudzone, zaplamione, odbarwione – o ile ich autentyczność nie budzi podejrzeń i istnieje możliwość rozpoznania nominału – wymieniane są w oddziale banku. W celu ułatwienia klientom wymiany zużytych lub uszkodzonych banknotów NBP wprowadził możliwość przesyłania wniosku z zużytymi lub uszkodzonymi banknotami (o łącznej wartości do kwoty 2.000 zł) na adres centrali NBP.

Jednostką w nomenklaturze bankowej jest wiązka, która oznacza opakowanie zawierające 10 paczek banknotów. Paczka zawiera 100 sztuk banknotów owiniętych opaską z papieru. Transport banknotów pomiędzy bankami odbywa się w tzw. workach przesyłkowych, które z reguły zawierają 20 wiązek, tj. 20 tys. sztuk banknotów. Worek przesyłkowy z banknotami o nominale 100 zł, o łącznej wartości 2 mln zł, waży ok. 18 kg.

NARODOWY BANK POLSKI

W jaki sposób NBP dba o jakość i bezpieczeństwo polskich banknotów

Produkcja banknotów

Polskie banknoty produkowane są przez Polską Wytwórnię Papierów Wartościowych S.A. Cały proces produkcji objęty jest tajemnicą, nawet takie informacje jak odcień użytej farby czy jej producent. Podstawą produkcji jest specjalny papier z nitką zabezpieczającą i znakiem wodnym. Papier stosowany w polskich banknotach nie jest celulozowy, lecz bawełniany. Produkcja banknotu jest bardzo złożonym procesem i składa się z wielu etapów.

Obecnie w obiegu są blisko 3 miliardy banknotów, z czego ponad połowa to banknoty o nominale 100 zł. Każdy banknot ma swój okres „życia". Banknot, który jest częściej w obiegu, żyje krócej. Najkrócej używanymi – mniej niż 2 lata – są banknoty o nominałach 10 zł i 20 zł. Najdłużej utrzymuje się w obiegu banknot o nominale 200 zł. Jego okres życia szacuje się na 26 lat.

Modernizacja banknotów

Banknoty wprowadzone do obiegu od 1995 r. (po denominacji) pozostają prawnym środkiem płatniczym przez czas nieokreślony. Ze względu na postęp technologiczny banknoty wymagają jednak co jakiś czas unowocześnienia, którego podstawowym celem jest wprowadzenie zabezpieczeń utrudniających fałszerstwa. Współcześnie banki centralne zmieniają zabezpieczenia banknotów średnio co 8-10 lat. Obecnie mamy w obiegu dwie emisje banknotów serii „Władcy polscy". Zmodernizowane banknoty o nominałach od 10 zł do 200 zł były stopniowo wprowadzane do obiegu, od 2014 r. do 2016 r. Banknoty zmodernizowane mają taki sam rozmiar, papier, zasadniczą kolorystykę oraz wzór jak banknoty wprowadzone do obiegu w 1995 r. Różnice widoczne gołym okiem są niewielkie. Przede wszystkim nowe banknoty, ponieważ nie mają zadrukowanego pola znaku wodnego, są jaśniejsze. Istotniejsze jednak są różnice w zabezpieczeniach, tu doszło do wielu zmian. Odsłonięte zostało pole znaku wodnego, trudniejszy do fałszowania stał się znak recto-verso oraz inna jest nitka zabezpieczająca, wtopiona w banknot, a na banknotach 10 zł i 20 zł zastosowano pas opalizujący. Wszystkie te zmiany miały na celu wzmocnienie ochrony znaków pieniężnych przed fałszowaniem.

Zabezpieczenia banknotów

Autentyczność banknotów możemy poddać samodzielnej weryfikacji, sprawdzając obecność kilku zabezpieczeń. Banknoty wszystkich nominałów mają znak wodny, który widoczny jest przy oglądaniu banknotu pod światło. Posiadają również nitkę zabezpieczającą, która została wtopiona w strukturę papieru, np. w banknocie 50 zł podczas oglądania pod światło widać pionową, ciemną linię z oznaczeniem: „50 ZŁ", widocznym również w odbiciu lustrzanym. Banknoty o nominałach 200 zł i 500 zł posiadają tzw. nitkę okienkową, która częściowo zatopiona jest w papierze, a częściowo widoczna na stronie przedniej banknotów i posiada dodatkowo efekt zmienny optycznie.

Ważnym elementem zabezpieczenia jest znak recto-verso. Elementy graficzne znajdujące się na obu stronach banknotu oglądane pod światło uzupełniają się i tworzą pełny obraz. Dla wszystkich nominałów jest to korona w owalu.

Kolejnym elementem możliwym do sprawdzenia bez przyrządów jest farba opalizująca – w zależności od kąta patrzenia jest widoczna lub niedostrzegalna, np. na odwrotnej stronie banknotu zmodernizowanego 20 zł umieszczono opalizujący pas w kolorze liliowym z napisem „20 ZŁ". Niektóre elementy zmieniają kolor – wraz ze zmianą kąta patrzenia, np. w banknocie zmodernizowanym 50 zł kolor stylizowanej litery „K" w koronie płynnie przechodzi z zielonego w niebieski. Efekt kątowy oznacza, że w zależności od kąta patrzenia widać różne elementy, np. w banknocie 10 zł – widać jasne lub ciemne cyfry oznaczenia nominału „10".

Część zabezpieczeń nie jest widoczna „gołym okiem". Mikrodruki, czyli mikroskopijne napisy, można odczytać jedynie w powiększeniu. Niektóre elementy stają się widoczne przy oglądaniu banknotów w ultrafiolecie.

W 2008 r. ujawniono w Polsce niewiele ponad 16 tys. falsyfikatów, w roku 2013 było to ponad 10 tys. W 2022 r. ujawniono 4.094 fałszywych banknotów i 230 fałszywych monet.
Autentyczność banknotów sprawdzamy wg zasady 4 kroków: dotknij, popatrz, przechyl i sprawdź. Dotknąć należy papier, sprawdzić jego strukturę i szelest. Przesuwając palcem po głównych elementach na banknocie możemy poczuć tzw. druk stalorytniczy, który daje wypukłości na banknocie. Zawsze należy sprawdzać kilka zabezpieczeń.

NARODOWY BANK POLSKI

W jaki sposób NBP dba o jakość i bezpieczeństwo polskich banknotów

Charakterystyczne elementy zmodernizowanego banknotu:

- wymiary: 138 x 69 mm
- znak wodny z cyfrowym oznaczeniem nominału widoczny pod światło na niezadrukowanym polu (1),
- rozeta płynnie zmieniająca kolor ze złotego na zielony (3),
- korona w owalu, której pełny obraz tworzy się podczas oglądania banknotu pod światło (4),
- elementy wyczuwalne w dotyku m.in.: oznaczenia nominału, portret władcy, godło RP, podpisy Prezesa i Głównego Skarbnika NBP, oznaczenie dla osób niewidomych,
- w 2019 r. zostały wprowadzone do obiegu banknoty pokryte warstwą ochronną podnoszącą trwałość banknotów w obiegu.

Wzbogacony znak wodny
Podczas oglądania banknotu pod światło widać znak wodny przedstawiający wizerunek władcy oraz cyfrowe oznaczenie nominału „100”.
Pole znaku wodnego nie jest zadrukowane.

Nitka zabezpieczająca
Podczas oglądania banknotu pod światło widać pionową, ciemną linię z cyfrowym oznaczeniem nominału „100” i skrótem „ZŁ”, widocznymi również w odbiciu lustrzanym.

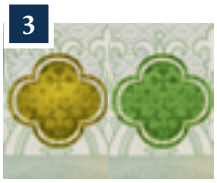

Farba zmienna optycznie
Wraz ze zmianą kąta patrzenia kolor rozety płynnie przechodzi ze złotego w zielony.

Efekt kątowy
W zależności od kąta patrzenia z prawej strony portretu władcy widać koronę lub cyfry oznaczenia nominału „100”, z lewej zaś słowne i cyfrowe oznaczenia nominału, a pomiędzy nimi skrót „NBP”.

Mikrodruki
Drobne napisy umieszczone na przedniej i odwrotnej stronie banknotu. Najmniejszy tekst na banknocie powinien być wyraźny i czytelny w powiększeniu.

Recto-verso
Elementy graficzne znajdujące się na obu stronach banknotu oglądane pod światło uzupełniają się i tworzą pełny obraz – koronę w owalu.

W promieniach światła UV
W promieniach UV widać kwadrat z cyfrowym oznaczeniem nominału „100” i skrótem „ZŁ”, serię i numer banknotu oraz inne wybrane elementy.

Edukacja NBP
www.nbp.pl/edukacja

NARODOWY BANK POLSKI

W jaki sposób NBP dba o jakość i bezpieczeństwo polskich banknotów

Banknoty kolekcjonerskie

Dla upamiętnienia ważnych wydarzeń lub wybitnych postaci, z myślą o kolekcjonerach i numizmatykach, Narodowy Bank Polski emituje banknoty kolekcjonerskie. Różnią się one od banknotów obiegowych symboliką, kompozycją i szczegółami ikonografii, zastosowaną technologią produkcji, zabezpieczeniami, czasem podłożem.

Do końca 2023 r. NBP wyemitował 15 banknotów kolekcjonerskich. Pierwszy polski banknot kolekcjonerski, o nominale 50 zł, wprowadzony do obiegu w 2006 r., upamiętniał 28. rocznicę wyboru Karola Wojtyły na papieża i przedstawiał wizerunek Jana Pawła II. Kolejne banknoty upamiętniały m.in. 90. rocznicę odzyskania niepodległości, 200. rocznicę urodzin Juliusza Słowackiego, 200. rocznicę urodzin Fryderyka Chopina, 1050. rocznicę Chrztu Polski, Bitwę Warszawską w 1920 roku, Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego i Mikołaja Kopernika. Banknoty kolekcjonerskie emitowane przez Narodowy Bank Polski są wysoko oceniane na międzynarodowych konkursach. Banknot o nominale 20 zł „1050. rocznica Chrztu Polski" z 2016 r. został uznany na Currency Conference w Kuala Lumpur za najlepszy banknot na świecie.

Banknoty kolekcjonerskie są prawnymi środkami płatniczymi w Polsce i można posługiwać się nimi tak samo, jak banknotami obiegowymi. Warto jednak pamiętać, że zwykle osiągają one na rynku kolekcjonerskim znacznie wyższą wartość od wartości nominalnej.

Detaliczna sprzedaż monet i banknotów kolekcjonerskich dla odbiorców indywidualnych prowadzona jest w sklepie internetowym Kolekcjoner oraz w Oddziałach Okręgowych NBP.

Monety

Narodowy Bank Polski emituje trzy rodzaje monet. Pierwsze to funkcjonujące w obrocie gotówkowym monety powszechnego obiegu, w tym monety okolicznościowe. Drugim rodzajem są monety kolekcjonerskie, bite ze srebra i złota w niskich nakładach, przeznaczone dla kolekcjonerów. Monety kolekcjonerskie emitowane przez NBP wielokrotnie były nagradzane w prestiżowych międzynarodowych konkursach. Trzecim rodzajem monet emitowanych przez NBP są złote monety uncjowe (zwane też monetami inwestycyjnymi lub bulionowymi) „Bielik", dostępne w nominałach 50 zł, 100 zł, 200 zł oraz 500 zł, wykonane ze złota najczystszej próby 999,9.

Monety powszechnego obiegu emitowane są w dziewięciu nominałach: 1, 2, 5, 10, 20 i 50 groszy oraz 1, 2 i 5 złotych. Na awersie monet umieszczony jest wizerunek orła ustalony dla godła Rzeczypospolitej Polskiej, pod którym znajduje się rok emisji monety, a w otoku napis RZECZPOSPOLITA POLSKA. Na rewersie monet umieszczone jest cyfrowe oznaczenie nominału, nazwa jednostki pieniężnej (grosze lub złote) i ornament z liści dębu. W latach 1995-2014 emitowane były także monety okolicznościowe o nominale 2 zł, produkowane ze stopu Nordic Gold. Od 2014 r. w serii „Odkryj Polskę" NBP emituje monety okolicznościowe w standardzie obiegowym o nominale 5 zł.

Emisja monet kolekcjonerskich stanowi okazję do upamiętnienia ważnych historycznych rocznic i postaci oraz do rozwijania zainteresowań polską kulturą, nauką i tradycją. Monety kolekcjonerskie wykonywane ze złota i srebra często ozdabiane są poprzez dodanie elementów wykonanych z innych materiałów, np. bursztynu, ceramiki, cyrkonii czy szkła lub przez zastosowanie technik dodatkowych, np. nadruki wykonane w technice tampondruku, druku UV, selektywne złocenie czy matowanie laserowe. Niezależnie od wysokości nominału oraz ustalonej w NBP ceny sprzedaży, monety kolekcjonerskie mają swoją wartość kolekcjonerską, którą określa rynek numizmatyczny.

Każda moneta oprócz dwóch stron, zwanych awersem i rewersem, posiada brzeg, który również może posiadać specyficzne cechy. Polskie monety powszechnego obiegu mają obrzeża ząbkowane (1 gr, 20 gr, 50 gr), gładkie (2 gr, 2 zł), na przemian gładkie i ząbkowane (5 gr, 10 gr, 1 zł) bądź moletowane nieregularnie (5 zł).